

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.56>

ПРО СУЧАСНІ ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Федчишин С.А.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0003-3096-3214*

Федчишин С.А. Про сучасні законодавчі ініціативи щодо вдосконалення запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.

У статті досліджено сучасні законодавчі ініціативи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, зокрема положення проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству» (реєстр. № 6074 від 20.09.2021). Обґрунтовується актуальність наукового аналізу вказаного законопроекту в контексті необхідності вдосконалення законодавства України відповідно до міжнародно-правових стандартів та зобов’язань України у сфері європейської інтеграції. Акцентується увага на положеннях, якими пропонується запровадити в Україні процедуру «Блакитні картки» за зразком польського досвіду як інструменту профілактичної роботи в сім’ях, де виявлено факти домашнього насильства. Проведено порівняльний аналіз змісту запропонованої у законопроекті процедури та відповідних норм Закону Республіки Польща «Про протидію домашньому насильству» від 29.07.2005 р. та постанови Ради Міністрів Польщі «Про процедуру «Блакитні картки» та зразки формулярів «Блакитних карток» від 13.09.2011 р. Визначено, що запропонована редакція законопроекту № 6074 має певні недоліки, пов’язані із: нечіткістю процедурних аспектів проведення «Блакитних карток»; невизначеністю суб’єктів, відповідальних за реалізацію корекційно-навчальних програм; відсутністю належного узгодження із чинною системою заходів юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства, у тому числі адміністративної відповідальності, та ін. Зроблено висновок, що міжнародні договори України, акти «м’якого» права («soft law»), інші міжнародні документи у відповідній сфері встановлюють лише загальні орієнтири для держав у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, залишаючи державам свободу у визначенні форм і засобів реалізації профілактичної діяльності. Запропоновано враховувати досвід Польщі та інших європейських держав з урахуванням особливостей національної правової системи, забезпечуючи комплексний підхід до вдосконалення механізмів запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.

Ключові слова: домашнє насильство, запобігання, протидія, проступок, адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність, відповідальність, громадський порядок, громадська безпека, Національна поліція.

Fedchyshyn S.A. On current legislative initiatives to improve the prevention and combating of domestic violence in Ukraine.

The article examines current legislative initiatives in the field of preventing and combating domestic violence in Ukraine, in particular the provisions of the Draft Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine ‘On Prevention and Combating Domestic Violence’ to Improve the Mechanism of Prevention and Combating Domestic Violence” (No. 6074 of September 20, 2021). The relevance of the scientific analysis of this draft law is justified in the context of the need to improve Ukrainian legislation in accordance with international legal standards and Ukraine’s obligations in the field of

European integration. Special attention is given to the provisions proposing the introduction in Ukraine of the “Blue Cards” procedure, modeled after the Polish experience, as a preventive tool for working with families where instances of domestic violence have been identified. A comparative analysis is conducted between the procedure proposed in the draft law and the relevant provisions of the Law of the Republic of Poland “On Counteracting Domestic Violence” of July 29, 2005, and the Regulation of the Council of Ministers of Poland “On the ‘Blue Cards’ Procedure and Samples of the ‘Blue Cards’ Forms” of September 13, 2011. It is determined that the proposed version of Draft Law No. 6074 has certain shortcomings related to the lack of clarity in the procedural aspects of implementing the “Blue Cards”; the uncertainty of entities responsible for carrying out correctional and educational programs; and the insufficient alignment with the existing system of legal liability measures for committing domestic violence, including administrative liability. It is concluded that Ukraine’s international treaties, soft law instruments, and other international documents in this field set only general guidelines for states in preventing domestic violence, leaving countries free to determine the forms and means of implementing preventive activities. It is proposed to take into account the experience of Poland and other European states, considering the specific features of Ukraine’s legal system, and to ensure a comprehensive approach to improving the mechanisms for preventing and combating domestic violence in Ukraine.

Key words: domestic violence, prevention, combating, misdemeanour, administrative offence, administrative liability, responsibility, public order, public safety, National Police.

Постановка проблеми. Домашнє насильство є однією із найгостріших соціально-правових проблем сучасного суспільства, що становить серйозну загрозу для безпеки, здоров’я та гідності людини. Незважаючи на формування в Україні нормативно-правової бази у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також створення системи відповідних правоохоронних інститутів, проблема залишається гострою і потребує подальшого вдосконалення з метою вироблення засобів правового реагування. Одним із важливих напрямів удосконалення є розбудова профілактичної роботи з сім’ями, у яких виявлено факти домашнього насильства, що відповідатиме сучасним європейським підходам у цій сфері. У цьому контексті заслуговує на увагу проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству», реєстр. № 6074 від 20.09.2021 [10]. Актуальність аналізу положень наведеного законопроєкту № 6074 зумовлена не лише внутрішніми потребами вдосконалення механізмів протидії домашньому насильству, а й міжнародно-правовими зобов’язаннями України у сфері європейської інтеграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми запобігання та протидії домашньому насильству досліджували багато вітчизняних вчених-адміністративістів (О.М. Бандурка, І.В. Бесага, Н.В. Анішук, В.О. Брижик, П.О. Власов, Я.М. Горбунова, А.П. Запорожцев, О.Т. Зима, О.С. Дмитрашук, А.Т. Комзюк, Т.О. Коломоєць, Р.В. Кюнцлі, К.Б. Левченко, М.М. Легенка, О.М. Мердова, О.М. Ткаленко, О.І. Остапенко, О.М. Соловійова та ін.). Науковцями аналізувалися проблеми законодавчого регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в умовах адаптації до міжнародних стандартів, система та правовий статус суб’єктів, які реалізують завдання і функції щодо запобігання та протидії домашньому насильству, заходи протидії, у тому числі питання адміністративної відповідальності, та ін. У свою чергу, постійної уваги науковців потребує аналіз сформульованих законодавчих ініціатив у сфері вдосконалення запобігання та протидії домашньому насильству, адже такий аналіз може сприяти підвищенню якості положень відповідних законопроєктів, визначенню їх недоліків тощо. Наведені обставини і зумовлюють постановку **мети цієї статті**, що полягає у аналізі положень проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству», реєстр. № 6074 від 20.09.2021 та визначенні доцільності (недоцільності) його схвалення.

Виклад основного матеріалу. У пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству», реєстр. № 6074 від 20.09.2021 (далі – законопроєкт № 6074) зазначається, що «вивчаючи досвід роботи Польщі у даній сфері, вбачається за доцільне розглянути можливість запровадження в Україні процедури «Блакитні картки», яка узагальнить інформацію щодо особи, яка стала жертвою насильства та

служуватиме підставою для притягнення особи, що вчинила таке насильство до відповідальності. У зв'язку з цим пропонується внести змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та передбачити залучення до профілактичної роботи уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сім'ях, де зафіксовано випадки домашнього насильства і насильства за ознакою статі, шляхом проведення процедури «Блакитні картки» [9].

Законопроект № 6074 передбачає запровадження в Україні досвіду Польщі стосовно здійснення профілактичної роботи в сім'ї, де виявлено факт домашнього насильства, шляхом проведення процедури «Блакитні картки». Зокрема, пропонується, по-перше, доповнити перелік спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству «профілактичною роботою в сім'ї, де виявлено факт домашнього насильства, шляхом проведення процедури «Блакитні картки» (зміни ст. 24 «Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству» Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. [4]); по-друге, врегулювати в межах окремої статті процедурні питання здійснення відповідної профілактичної роботи (доповнення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. [4] новою статтею – ст. 28¹ «Профілактична робота в сім'ї, де виявлено факт домашнього насильства шляхом проведення процедури «Блакитні картки»).

Важливою складовою аналізу має бути визначення належності законопроекту № 6074 до міжнародно-правових зобов'язань України в сфері європейської інтеграції та сфері дії права ЄС, його відповідність міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та сфері дії права ЄС. Так, у ст. 14 «Верховенство права та повага до прав людини і основоположних свобод» Розділу III «Юстиція, свобода та безпека» *Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони* закріплено, що «в рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод» [2].

Верховною Радою України було ратифіковано *Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, вчинену 11.05.2011* (далі – Стамбульська конвенція) [1]. Офіційні коментарі щодо положень Стамбульської конвенції містяться у *Пояснювальній доповіді* до неї. Зокрема, відносно змісту п. 2 ст. 12 «Загальні зобов'язання» Глави III «Недопущення» Стамбульської конвенції у Пояснювальній доповіді зазначається, що: «пункт 2 вимагає від Сторін Конвенції необхідних законодавчих та інших заходів запобігання всім формам насильства, охопленим цією Конвенцією, з боку будь-якої фізичної чи юридичної особою. Виходячи з правової системи в державі, одні заходи можуть вимагати ухвалення відповідного закону, а інші – ні». Стосовно ст. 16 «Профілактичне втручання та лікувальні програми» Глави III «Недопущення», зокрема, наголошується таке: «пункт 1 вимагає від сторін Конвенції створення або надання підтримки в запровадженні програм (там, де їх немає) чи підтримки наявних програм, розрахованих на правопорушників, винних у побутовому насильстві. Існує багато різних моделей роботи з правопорушниками, і Сторони або відповідні служби самостійно вирішують, як з ними працювати». «Другий пункт цієї статті містить зобов'язання стосовно запровадження або підтримки корекційних програм лікування винних у злочинах на сексуальному ґрунті та зґвалтуваннях ... У державах-членах Ради Європи існує багато різних моделей і підходів. І тут також автори вважали за найкраще залишити питання організації таких програм на розсуд Сторін та/або відповідних служб» [1]. Отже, Стамбульська конвенція передбачає зобов'язання держав щодо здійснення необхідних заходів запобігання всім формам насильства, охопленим цією Конвенцією, однак не містить суворих вимог стосовно конкретних форм відповідної профілактичної діяльності держав та процедури їх реалізації.

Відповідно до *Рекомендації Rec(2002)5 Комітету Міністрів Ради Європи «Про захист жінок від насильства»*, що схвалена 30.04.2002, державам-членам рекомендовано поряд з іншим: – переглянути законодавство і практику з ціллю прослідкувати за тим, щоб усі вжиті заходи були узгоджені на національному рівні та націлені на потреби жертв, а також залучити державні органи та неурядові організації, компетентні в цій сфері, до розробки та здійснення необхідних заходів, зокрема заходів, згаданих у цій Рекомендації (п. I); – погодиться з тим, що держави зобов'язані

виявляти пильність з метою запобігання, розслідування та припинення актів насильства, незалежно від того чи здійснюються вони державою чи приватними особами, а також забезпечувати захист жертв (п. II); – погодитися із заходами, викладеними у Додатку до цієї Рекомендації, та застосовувати їх у тій формі, яку вони визнають найбільш доцільною з огляду на національні обставини та переваги (п. VIII). У Додатку до Рекомендації передбачаються доцільні заходи, у тому числі програми дій, що спрямовані на осіб, винних у здійсненні насильства (пункти 23-33), заходи щодо допомоги жертвам та їх захисту (пункти 50-53) та ін. [5]. Отже, Рекомендації Rec(2002)5 Комітету Міністрів Ради Європи «Про захист жінок від насильства» від 30.04.2002 передбачають рекомендований перелік заходів у сфері запобігання та протидії насильству щодо жінок, однак зазначають, що найбільш доцільні форми застосування таких заходів визначаються державами з огляду на національні обставини та переваги.

Принагідно слід зауважити й те, що відповідно до висновку на законопроект № 6074 Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 23.02.2022 наразі існує алгоритм дій поліцейських у разі повідомлення про факти домашнього насильства (встановлення осіб, які є учасниками конфлікту, робота з кривдником; робота з постраждалою особою; оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства (оцінка ризиків); застосування спеціальних заходів протидії домашньому насильству). При цьому підкреслюється, що наявний механізм дій поліцейських у випадку виявлення факту домашнього насильства фактично охоплює уже всі заходи, які передбачаються при заповненні формулярів передбаченої законопроектом № 6074 процедури «Блакитні картки», окрім складання індивідуального плану заходів допомоги постраждалій особі та обґрунтування необхідності участі підозрілого в корекційно-навчальних програмах (п. 3 та п. 4 ч. 2 нової ст. 28-1 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). У цьому контексті наголошується, що повноваження щодо здійснення зазначених вище заходів Законом покладаються на спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема, виконання програм для постраждалих осіб, а також виконання програм для кривдників – на місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 23, ч. 1 ст. 28 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. [8]).

Принагідно слід підкреслити, що в Україні прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють питання запобігання та протидії домашнього насильства, як-то: постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22.08.2018, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22.08.2018, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22.08.2018, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» від 20.03.2019, наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства» від 13.03.2019, наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Типової програми для кривдників» від 01.10.2018, наказ Міністерства соціальної політики України «Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей» від 11.12.2018, наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги» від 01.02.2019 та ін.

Важливо наголосити, що процедура «Блакитні картки», запропонована законопроектом № 6074, дещо відрізняється від однойменної процедури, що реалізується в Польщі. Законопроектом № 6074 пропонується врегулювати, що «процедура «Блакитні картки» проводиться уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України ...» (пропонована ч. 1 ст. 28¹ Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Натомість, відповідно до ч. 2 ст. 9d «Блакитні картки» Закону Польщі «Про протидію домашньому насильству» від 29.07.2005 про-

цедура «Блакитні картки» не зводиться лише до діяльності органів поліції, а охоплює «всі дії, які вживаються і здійснюються представниками організаційних підрозділів соціального захисту, комунальних комісій з вирішення проблем з алкоголем, поліції, освіти та охорони здоров'я, у зв'язку з обґрунтованою підозрою в домашньому насильстві» [7]. У постанові Ради Міністрів Польщі «Про процедуру «Блакитні картки» та зразки формулярів «Блакитних карток» від 13.09.2011 передбачено, що така процедура проводиться у межах міждисциплінарної групи або відповідної робочої групи (§ 7–9 та ін.), а її ініціювання здійснюється шляхом заповнення «Блакитної картки – А» представником однієї із організацій, визначених у ч. 2 ст. 9d Закону Польщі «Про протидію домашньому насильству» від 29.07.2005 (§ 2) [6].

Законопроект № 6074 передбачає проведення процедури «Блакитні картки» шляхом заповнення формулярів «А», «В», «С», «D». Зокрема, пропонується врегулювати, що: «формуляр «С» заповнюється щодо особи, яку підозрюють у скоєнні насильства в сім'ї, та складається індивідуальний план заходів допомоги їй; у формулярі «D» обґрунтовується необхідність участі підозрюючого в корекційно-навчальних програмах» (пропонована ч. 2 ст. 28¹ Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Відповідно до процедури, яка реалізується в Польщі, формуляри «С» та «D» заповнюються відповідною міждисциплінарною або робочою групою: формуляр «С» – відносно особи, яка постраждала від домашнього насильства, а формуляр «D» – відносно особи, яка підозрюється у вчиненні домашнього насильства (§ 8 постанови Ради Міністрів Польщі «Про процедуру «Блакитні картки» та зразки формулярів «Блакитних карток» від 13.09.2011 [6]).

Законопроектом № 6074 пропонується встановити, що «процедура «Блакитні картки» проводиться ... у сім'ї, де виявлено факт домашнього насильства з метою профілактики направленої на викорінення насильства в конкретній сім'ї та не пов'язана із провадженням у кримінальній справі». У контексті наведеного положення принагідно зауважимо, що законодавством Польщі за вчинення домашнього насильства передбачається лише кримінальна відповідальність [11, с. 103]. Водночас, слід підкреслити, що законопроект № 6074 не враховує того факту, що законодавством України поряд із кримінальною відповідальністю передбачено також адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства (ст. 173² «Вчинення домашнього насильства» Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. [3] та ін.).

Положення законопроекту № 6074 не дозволяють визначити низку важливих особливостей процедури «Блакитні картки». Зокрема, неврегульованими є питання щодо того: у які строки та у який спосіб мають заповнюватись передбачені формуляри; які суб'єкти мають здійснювати пропоновані «індивідуальний план заходів» та «корекційно-навчальні програми»; який суб'єкт має складати відповідну «корекційно-навчальну програму»; який суб'єкт є уповноваженим приймати рішення про недоцільність подальшого вжиття відповідних заходів тощо. Водночас, привертає увагу й те, що законопроектом № 6074 безпосередньо не передбачається й прийняття відповідного підзаконного нормативно-правового акту, який би регламентував особливості здійснення процедури «Блакитні картки» (як-то постанови Кабінету Міністрів України тощо).

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити такі висновки: по-перше, проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству» (реєстр. № 6074 від 20.09.2021) містить певні недоліки та потребує доопрацювання; по-друге, жодним чином не применшуючи провідного досвіду Польщі та інших європейських держав, а також вагомого значення такого досвіду для вдосконалення запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, слід підкреслити, що запровадження в Україні передбаченої законопроектом № 6074 профілактичної роботи в сім'ї, де виявлено факт домашнього насильства, саме шляхом проведення процедури «Блакитні картки», котра існує в Польщі, безпосередньо не передбачена міжнародно-правовими зобов'язаннями України у сфері європейської інтеграції. В умовах вдосконалення запобігання та протидії домашньому насильству в Україні доцільно враховувати як досвід Польщі та інших європейських держав, так і особливості національної правової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, учинена 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 20.10.2025).

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами від 21.03.2014 р. та 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 20.10.2025).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X, зі змін. та доп. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017, № 2229-VIII, зі змін. та доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 20.10.2025).
5. Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002. URL: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/recommendation-rec-2002-5-and-other-tools-of-the-council-of-europe-concerning-violence-against-women> (дата звернення: 20.10.2025).
6. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury «Niebieskie Karty» oraz wzorów formularzy «Niebieska Karta». Dz.U. 2011 Nr 209 poz. 1245. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20112091245/O/D20111245.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
7. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Dz.U. 2005 Nr 180 poz. 1493. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20051801493/U/D20051493Lj.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
8. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству», реєстр. № 6074 від 20.09.2021. *Верховна Рада України. Законопроекти*. URL: blob: <https://itd.rada.gov.ua/f6d550a1-59d5-4201-8be9-3165fabed1c0> (дата звернення: 20.10.2025).
9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству», реєстр. № 6074 від 20.09.2021. *Верховна Рада України. Законопроекти*. URL: blob: <https://itd.rada.gov.ua/f211862b-5e11-4b11-a759-3e57d5444d1e> (дата звернення: 20.10.2025).
10. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству», реєстр. № 6074 від 20.09.2021. *Верховна Рада України. Законопроекти*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/27779> (дата звернення: 20.10.2025).
11. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству: монографія / А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В. Муранова та ін. / за заг. ред. А.О. Галай. Київ: КНТ, 2014. 160 с.